

V. CANARACHE

MĂRTURISIRI

Am fost deseori solicitat, mai ales de ziariști și scriitori străini, ca și de oameni de specialitate, să scriu pentru publicațiile lor despre felul cum am conceput și cum am realizat noul muzeu de arheologie din Constanța.

Se pare că majoritatea străinilor care vin în România, fie cu delegații oficiale, fie ca turiști, nimeresc mai totdeauna la muzeu și, după ce fac vizite îndelungate, se simt obligați să-și exprime impresiile și aprecierile într-un mod care mai totdeauna frizează superlativul și ne pun în situația, oarecum jenantă, de a căuta să înțelegem pentru ce atâtea elogii, atâtea emoții, atîta insistență comparație cu tot ce au mai văzut pînă acum: în materie de muzeografie ?

Putem fi de acord că lucrătorii noștri au reușit să realizeze, într-adevăr, din toate punctele de vedere, un muzeu bun, foarte bun. Un muzeu frumos. Interesant. Un muzeu în care oamenii de toate categoriile sociale și din toate țările pot înțelege ușor că sîntem într-adevăr moștenitorii unei vechi și ridicate civilizații pe care am reușit — cum spunea mai deunăzi primarul din Roma — să o reconfirmăm aici, în zilele noastre. Dar impresiile acestea nu se cîștigă numai pe calea vizualității, ci și prin pătrunderea pregnantă, dar simplă, a valorilor istorice, a elementelor cronologice puse la punct cu rostuală, pe baza unei armonii a valorilor ajutoare ale esteticii.

Desigur, atîția șefi de state și atîtea înalte personaje de răsunătoare poziții mondiale, atîția oameni de specialitate, de mare ținută științifică, atîtea mii și mii de cetățeni ai lumii, care au dat o excepțională considerație muzeului nostru, n-au știut unii de alții și n-au schimbat între ei impresiile, atunci cînd i-am auzit repetînd același lucru: am văzut atîtea muzee mari în lume, pline de bogății, cu renume și cu prestigiu și nu înțelegem de ce muzeul acesta din Constanța ne emoționează atît de mult și ni se pare atît de frumos, atît de original, de interesant și de instructiv.

* * *

Desigur, ori cîtă înțelegere ai avea pentru formele de politețe ale unui musafir, pentru eternul convenționalism și ori cît de modest ai fi, nu poți să nu simți o tresărire și să te lași, să te complaci, într-o indiferență și prelungă ezitare.

Trebuie să îndrăznim să luăm în serioasă considerație toate aprecierile care se fac. Mai întii, pentrucă nu sînt doar cîteva. Este vorba de multe mii de scrisori din mai toate colțurile continentelor, de atîtea note așternute în cartea de onoare, de afirmații în atîtea volume în care se vorbește despre muzeul din Constanța, de atîtea publicații cotidiene și periodice, de prezentările la cinematografie și la televiziune.

Dacă adăugăm și manifestarea verbală a celor peste o jumătate de milion de oameni care ne vizitează anual, credem că ne putem permite să îndrăznim a vorbi despre muzeul nostru, încercînd să dăm răspunsuri cît mai simple asupra „secretelor“ care au stat la baza concepțiilor și realizărilor noastre.

Să arătăm în chip apăsător încă de la început că fondul gîndirii care a dus la forma concepțională și la realizările care i-au urmat s-a sprijinit pe elementul cel mai principal : pasiunea — arma victoriei oricărui întreprinzător, în ori ce direcție ar acționa. Nu poți asigura izbînda dacă nu simți, dacă nu clocotești, dacă nu te lași răscolit de munca căreia ai hotărît să te închini. Și aceasta cu atît mai mult într-un domeniu, într-o disciplină, în care trebuie să interesezi masele, în care trebuie să slujești acestor mase, să le lărgești înțelegerea, cunoașterea.

Lumea străveche, prin verigile de piatră ale secolelor, este și rămîne strîns legată de lumea nouă, de lumea de azi. Iar lumea nouă, lumea de azi, vrea să știe, vrea să cunoască fiecare pas, pentruca, mergînd cît mai departe înapoi, spre capătul pierdut al lanțului cu verigi de piatră, să se îmbogățească și finalmente să poată întrezări cu mai multă ușurință dezvoltarea, viitorul civilizațiilor noastre, a celor de azi. Slujirea unor astfel de idealuri nu se poate oficia decît dacă tu însuți crezi, respecti și iubești. Cu o astfel de credință am deschis ușa lăcașului în care am așezat muzeul nostru, și în lumina acestei credințe am început să muncim.

La început n-am avut exponate și am pornit să le căutăm cît mai repede. Ne-am adresat celor care conduceau viața satelor dobrogene. Ne-am adresat oamenilor de la țară și constructorilor de pe șantiere. Am stat de vorbă cu oamenii aceștia, care la început erau surprinși, pentru că nu înțelegeau bine ce vrem, ce căutăm și de ce. Am încercat să-i lămurim că fiecare om, fiecare sat, fiecare ținut și fiecare țară are un trecut istoric, care trebuie să fie cît mai clar în mintea și în simțirea fiecăruia dintre noi. Pornind de la omul cu care vorbeam și de la locul în care ne aflam, arătam că bătătura în care ne găsim, vecinătatea mai apropiată sau mai depărtată cu alte case, satul, împrejurimile satului, poartă urmele vieții ale oamenilor și așezărilor care s-au succedat acolo în decursul multor mii de ani. Cînd se merge mai adînc cu plugul pe ogoare, cînd se seamănă grădina sau se spintecă pămîntul pentru temelia unei construcții, cînd spargem scoarța pămîntului, găsim peste tot urmele veacurilor trecute, urme care pot fi deslușite și care ne fac să înțelegem ce s-a pe-

trecut acolo și cum au fost, cu mii de ani înaintea noastră, locuitorii și așezările pe care le moștenim.

Lămuream oamenilor că ori unde săpăm, găsim morminte și chiar cimitire întregi, cu oameni îngropați sau arși pe jarul rugului. În borcanele cu oseminte arse, în coșciugele de piatră, ca și în mormintele din pământul viu, găsim tot felul de bunuri pămîntești cu care mortul fusese așezat în odihnire, după obiceiurile neamului și ale religiei, după loc și după vreme, după tradiții și credințe. Văzînd aceste bunuri pămîntești, fie podoabele puse pe pieptul, pe capul, pe mîinile și pe degetele mortului, fie vasele cu merinde și cu băuturi pentru ziua de apoi, ori bănuții de aramă și de argint cu care sînt îngropați de mii de ani morții sau jucăriile, armele și sculele vieții, putem desluși cum trăiau oamenii și cum a fost viața în trecut. Putem judeca astfel trecutul și ne putem făuri un prezent și un viitor corespunzător idealurilor de mai bine ale atîtor și atîtor generații care priveau mereu înainte.

Omul nostru, omul satului și al bătăturii în care am stat cu el, omul cu care ne-am putut lega atît de simplu și atît de emoționant, începe să înțeleagă, pentru că i-am vorbit pe limba lui, pe înțelesul lui, cu grai de om „învățat“, dar fără ascunzișuri. Începe să înțeleagă că noi căutăm să-l descoperim pe dînsul și pe noi înșine prin cei ce au trăit înaintea noastră. Aceasta este temelia țării, temelia neamului și a oamenilor înțelepți din această țară. Pentru a înțelege zilele de azi, urmărim speranțele împlinite ale trecutului, iar lumina zilelor de azi înseamnă încoronarea strălucirii de mîine.

După această întîlnire simplă dintre omul de carte și omul bătăturii, amîndoi reprezentanți ai aceleiași simțiri și ai aceluiași pămînt, pășim mai departe și îi arătăm omului piatra căzută de departe aici, cu scrisul dăltuit în marmură albă. Îi arătăm statuia, mai frumoasă decît ori care altă închipuire pe care a cunoscut-o vreodată. Îi arătăm stîlpii de piatră cu coroană în cap, care susțineau grinzile înflorate ale lăcașurilor străvechi. Atunci, totul devine o singură gîndire, un singur înțeles. Pasiunea ne cuprinde pe amîndoi, țaran și „învățat“. Simțim împreună, iubim împreună și muncim împreună.

Așa s-a născut Muzeul de arheologie din Constanța : prin pregătirea preoțească a oamenilor lui, acasă la oamenii pămîntului dintre Dunăre și Marea Neagră, pămînt pîrjolit de veacuri, dar totdeauna viu. Așa s-a ajuns ca țaranii să se simtă mîndri că stau deasupra atîtor rînduri de civilizații apuse. Așa stau astăzi lucrurile în toate satele și pe malurile tuturor rîurilor secate din Dobrogea. Țăranii sînt ctitorii adevărați ai reprezentării moderne pe care noi, meseriașii, „învățații“ și primii iubitori, o însuflețim.

Deseori se întîmplă ca un țaran mai sfătos, intrînd în muzeu cu un șir întreg de frați, să întrebe pe tinerii noștri „învățați“ : unde este oala aceea mare cu grîu și rișnița ? unde este plugul de fier și cazanul de aramă ? unde este icoana cu scrisul vechi sau păpușa cu hainele înflorate și cu obrazii aurii ? Unde sînt arătate ? Că doar eu le-am găsit, în sat la noi și vi l-am adus aici, ca să le vadă și alții. Auzind întrebările lor sîntem cuprinși de emoție și recunoștință, atît pentru că oamenii ne-au

înțeles și ne-au ajutat la căutare, cât și pentru că ei au căutat mai departe și au găsit după plecarea noastră relicve prețioase. Ei doresc ca acestea să nu se irosească și — mai ales — să fie arătate celor mulți.

Acesta ne-a fost scopul : să lămurim oamenii cu pricepere, să adunăm relicvele prin înțelegerea și dragostea celor mulți, să păstrăm cu grijă aceste relicve și să arătăm tuturor valorile, mărturiile trecutului, cum și puterea de dăruire a unei colectivități contemporane conștiente.

* * *

Poate că am întârziat prea mult cu această expunere a începutului muncii noastre, dar ne-am simțit datori să facem acest lucru.

Ar fi trebuit să începem cu lămurirea directă a cauzelor pozitive, directe și obișnuite, ale ilustrării succesului. Am fi putut vorbi mai repede despre ce am făcut și cum am făcut din punct de vedere material, tehnic și artistic, din punct de vedere al culorii și al semănatului grădinii noastre, în care au putut răsări trandafirii pe care îi sorb din ochi și din simțire atîția oameni veniți din atîtea țări și locuri.

Le sîntem datori oaspeților un răspuns, o lămurire. După cea mai caldă și mai frumoasă parte a începuturilor noastre — pregătirea ogorului fără de care nu puteam ajunge aici — a urmat munca materială și convențională a unei organizări mai mult sau mai puțin subtile, în cuprinsul căreia am fost întotdeauna urmăriți de gîndul să nu copiem pe alții, să nu repetăm, să nu folosim șablonul. Să nu încărcăm. Am vrut să legăm exponatele de viață și să ușurăm oamenilor înțelegerea lor. Am socotit că trebuie să expunem numai acele valori care pot ilustra istoria, care pot lega verigile ei, care pot fi înțelese cu ușurință și pot transmite o emotivitate tuturor celor ce vin să se adape aici.

* * *

Muzeul nostru este un muzeu ca toate muzeele, care de fapt, la începuturile sale, se sprijinea pe un număr de elemente arheologice proaspete, în majoritatea lor necunoscute încă, descoperite în bună parte de oameni simpli, de buni patrioți, de oameni care și acum, după 12 ani, continuă să urmărească, să dezgroape, să protejeze și să aducă mereu noi și noi monumente la Muzeul din Constanța. Dacă unele obiecte aduse sînt mărunte și neînsemnate, altele sînt adevărate valori artistice și documentare, care îmbogățesc în fiecare an patrimoniul muzeistic.

Trecînd la organizare, am căutat să avem un local cu spații largi, bine luminate. Și mai întîi depozitele, care trebuie să adăpostească materialele arheologice ce vin din toate părțile ținutului și din oraș. Depozitele sînt prevăzute cu laboratoare speciale în care materialele, după o primă înregistrare, sînt supuse unei toalete sumare, apoi trec la tratamentul chimic sau mecanic necesar, după care intră în încăperile în care se face consolidarea și restaurarea lor. În cele din urmă, se trece la alcătuirea fișei științifice, care marchează locul, data și împrejurările găsirii. Se face apoi descrierea amănunțită a obiectului și datarea lui, se notează **colocația** în depozit sau în muzeu, totul completîndu-se cu o fotografie-

sau un desen și cu bibliografia respectivă. Cu acest act de naștere piesa este expusă în sală sau ținută în rezervă la depozit, pe locul cologației fixate.

Piesele arheologice din depozite și din muzeu însumează astăzi 20.000 de fișe, reprezentând tot atâtea valori din toate orînduirile și epocile istorice.

Dar noi nu ne ocupăm decît de monumentele găsite pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, adică în Scythia Minor. Tocmai grație acestei „specializări“, acestei „limitări“, am reușit să ne concentrăm atenția și puterile, să ne lărgim înțelegerea și domeniul cunoștințelor asupra sectorului restrîns al arheologiei și istoriei Dobrogei. Expunerea muzeistică și prezentarea făcută vizitatorilor este concepută în aceeași formă concisă, care face ca oamenii care trec pe aici să înțeleagă bine și repede firul istoriei pentru părțile noastre, din vremea paleolitică pînă în epoca feudal-timpurie.

Asta nu înseamnă că numeroșii noștri muzeografi, oameni cu studii universitare de specialitate și chiar tehnicienii noștri și personalul de îndrumare și supraveghere nu ar avea preocupări și înțelegere pentru arheologia și istoria țării întregi, a lumii întregi. Asta nu înseamnă că oamenii noștri de specialitate nu studiază valorile arheologice de aici într-un context larg și cu o adîncă înțelegere.

Este locul acum să spunem că întreg colectivul nostru științific, ca și ajutorii lui, folosesc puterea lor de muncă în primul rînd pentru îndeplinirea obligațiilor de muzeografi, adică administrează în chip organizat și sistematic materialul din depozite și monumentele expuse. Totdeauna ei asigură îndrumarea miilor de vizitatori de pretutindeni, îndrumare care se face cu respectul deosebit pe care îl dăm ideii că trebuie să ne punem în slujba publicului, să vorbim pe limba lui, să ne apropiem de puterea lui de înțelegere, să-l ajutăm și să-i putem imprima astfel ideea justă pe care o degajă monumentele arheologice în cadrul istoric în care sînt expuse în sălile muzeului.

În felul acesta corpul nostru de tineri specialiști în istorie și în arheologie reușește să țină grupelor de vizitatori adevărate cursuri educative. Oamenii din toate unghiurile țării veniți la odihnă, turiști din toată lumea, după ce zăbovesc 1—2 ore prin sălile muzeului, pleacă astfel îmbogățiți și marea majoritate este satisfăcută că a văzut, a înțeles și a învățat ceva nou, deosebit.

Dar activitatea științifică de fiecare zi a oamenilor noștri de specialitate — muzeologia este ea însăși o știință — nu se reduce numai la atît. Ea se mai completează prin aceea că în fiecare primăvară sînt pregătiți un număr de 30—40 studenți cunoscători de limbi străine, care urmează să fie angajați pentru perioada de vară ca să îndrumeze grupurile de vizitatori de peste hotare.

Fără îndoială că toți muzeografii execută și o muncă de creație proprie, științifică, făcînd studii asupra descoperirilor arheologice recente și asupra monumentelor din muzeu, publicînd articole, broșuri și volume de specialitate.

În ce privește partea tehnică a organizării, vom enunța doar câteva din ideile care au stat la baza concepției noastre atunci cînd am pornit la amenajarea muzeului, idei care continuă să fie în evidența noastră, deoarece în fiecare an completăm cîte ceva pentru întărirea muzeului.

Am avut o grijă deosebită ca aspectul general al sălilor să nu fie întunecat de o multitudine de culori sau de vreo culoare stridentă, nepotrivită cu atmosfera unei expoziții cu specific arheologic.

În același timp, nu am admis ca muzeul să fie strangulat de rigiditate, de prea multă sobrietate. De praf și rugină. În multe muzee, unele obiecte zac pe jos, deseori piatră peste piatră și monument peste monument. Noi nu am admis astfel de lucruri, ci am ridicat totul în picioare, la înălțimea ochilor omului. Am construit stelaje speciale mecanice, de metal, fixate în pereți, dar cu grijă camuflate. Aceste utilaje pot susține în diverse poziții monumentele sculpturale sau inscripțiile grele, de marmură sau de calcar. Ele au o mobilitate perfectă, în așa fel încît o sală întreagă poate fi demontată și remontată într-o singură oră. Capitelele, care altădată stăteau și ele la pămînt, au fost așezate pe suporturi de fier, astfel încît, ridicînd ochii pentru a le privi, vizitatorul să aibă o impresie justă asupra funcțiunii și poziției lor la înălțime. La fel s-a procedat și cu alte monumente din arhitectura antică.

Vitrinele, toate metalice, sînt suspendate; ele nu au picioare, ci se sprijină pe suporturi mascați. Toate au lumini difuze, ca să nu jeneze ochiul vizitatorului.

Monumentele statuare, frizele sau basoreliefurile de o mare valoare artistică și istorică, s-au bucurat de o atenție deosebită de ordin estetic: fondul, lumina și culoarea au asigurat vizitatorilor un plus de emotivitate. Astfel, marmura albă n-a fost sprijinită la întîmplare pe perețele alb sau pe o culoare oarecare și nici n-a rămas cu un spațiu gol și rece deasupra. De la caz la caz, cîntărind bine atmosfera necesară fiecărei piese sau unui ansamblu, am folosit draperii, care cad în falduri bogate, acoperind de sus pînă jos pereții pe întreg cuprinsul sălii. S-au instalat și reflectoare speciale cu anumite intensități de culoare a luminii, care dau monumentelor, după socotința noastră, căldura și vibrația necesară. Așa s-a procedat cu statuia Șarpelui fantastic, cu Fortuna și Pontos, cum și cu alte piese.

* * *

Multe alte amănunte organizatorice originale mai putem găsi în muzeul nostru. Dacă n-ar fi decît harta Dobrogei, cu care se deschide prima sală a muzeului. Vizitatorul este pregătit aici în 2—3 minute, printr-o foarte succintă narațiune istorică. În fața acestei hărți introductive, omul este de la început impresionat de jocul luminilor colorate care, mergînd în pas cu lămuririle date de muzeograf, arată pregnant cele peste 400 de așezări arheologice, identificate pînă acum între Dunăre și Marea Neagră. Sînt așezări din toate epocile istorice, ale căror relicve urmează să fie văzute în ordine cronologică, pe întinsul sălilor muzeului. Să mai vorbim și despre sistemul cu totul original al etichetajului. Am conceput și am aplicat pentru prima dată etichete în formă de „cărți“

cu mai multe foi, care se pot întoarce printr-un dispozitiv mecanic special. Totul este de aluminiu și de oțel, prins discret și solid în perete, pe vitrine sau pe suport. Pe fiecare „filă a cărții“, pe fiecare „foaie“ de metal, este scrisă explicația respectivă, de fiecare dată în altă limbă. Deocamdată am luat în considerare cinci limbi de mare circulație. Vor urma și altele. Vizitatorul poate întoarce filele la ori ce limbă dorește.

În fiecare sală și la fiecare grup important de monumente, apar, pe pereți, cu litere mari de metal, explicații de sinteză, în diverse limbi de mare circulație. În afară deci de îndrumătorul care dă explicații verbale în diverse limbi, mai avem etichetele în formă de „carte“ și explicațiile de sinteză de pe pereți, la care se mai adugă Ghidul Muzeului, tipărit pe hîrtie velină, tot în cinci limbi, și cuprinzînd 100 de pagini, cu ilustrații bogate, susținute de explicații pe înțelesul tuturor. Iată deci un șir întreg de instrumente pozitive de mare eficiență, care contribuie substanțial la satisfacerea marelui public internațional.

Ar fi poate de adăugat practicile de ordin psihologic pe care le-a folosit conducerea muzeului. În sălile acestui muzeu, cu marmură și piatră, cu cioburi și fiare tocite de secole, se vorbește în șoaptă și se calcă în vîrfurile picioarelor. Frumosul și respectul valorilor s-au împletit aici cu frunzele și florile vii ale atîtor plante exotice exuberante, care exală înăuntrul muzeului, între monumentele rigide, parfumul vieții și încornează strălucitor mintea vizitatorului care pleacă.

Poate că aici, în această ambianță, în acest vîrtej de senzații neobișnuite, unde rigiditatea și uscăciunea dispar, făcînd loc vieții, poate că aici se găsește explicația surprinzătoarelor aprecieri.

RÉSUMÉ

Le Musée de Constantza est visité chaque année par 500.000 personnes, tant Roumains qu'étrangers, dont bon nombre de spécialistes en archéologie et muséologie. Tous ces visiteurs ont pour le Musée des appréciations plus qu'élogieuses. Comment expliquer ce succès ? Il est dû en premier lieu à la passion qui a animé et qui anime ses organisateurs et qu'ils ont réussi à transmettre aux autres : en effet, de nos jours tout le monde en Dobroudja est intéressé aux découvertes archéologiques. Beaucoup de précieux monuments sont trouvés par des gens de la campagne, qui accourent tout de suite annoncer la découverte, ou qui apportent eux-mêmes la pièce trouvée.

Le Musée possède en ce moment plus de 20.000 pièces, trouvées — toutes — sur le territoire limité par le Danube et la Mer Noire — l'ancienne Petite-Scythie.

Dans les salles du Musée les pièces ne sont pas exposées couchées par terre ou bien posées l'une sur l'autre, comme dans tant d'autres musées. Elles sont élevées au niveau du regard du visiteur, bon nombre étant même fixées aux murs. Les chapiteaux ont été montés sur des socles en fer.

Les vitrines, suspendues sur des supports fixés au mur, sont éclairées de l'intérieur, pour que la lumière ne gêne pas les yeux du visiteur.

Des réflecteurs donnent à la lumière une juste intensité de couleur.

En pénétrant au Musée, le visiteur est guidé par des muséographes, dont les explications sont de nature à susciter l'intérêt de toutes les catégories de gens, quel que soit leur niveau d'instruction.

Dès l'entrée, on a fixé au mur une carte de la Dobroudja, qui représente une véritable narration historique. Des lumières de couleur éclairent cette carte, accompagnant ainsi les explications du muséographe.

Les pièces exposées dans les salles sont accompagnées d'étiquettes explicatives, réalisées d'une manière tout à fait originale : on dirait un livre à plusieurs feuilles, présentant, chacune, le texte dans une autre langue — cinq langues en tout.

Le visiteur trouve en outre des textes explicatifs fixés sur les murs, et qui complètent les explications orales du guide. De plus, il peut se procurer le **Guide du Musée**, une brochure de 100 pages, éditée en cinq différentes langues.